

## МЕЛХИОР БЕЗОЛТ [ 1584 ]

Императорският посланик при Портата барон Йохан фон Прайнер (1580—1584) успял да поднови мира, но усложненията по границата не преставали. През 1584 г. Рудолф II трябвало да изпрати ново посолство с поредния почетен подарък. То било водено от барон Хайнрих фон Лихтенщайн и Николсбург. В състава на мисията, наброяваща 66 човека, освен брата на посланика влизал и Йохан Льовенклау, известен като автор на една от първите истории на Османската империя, в която използвал и османски документи. Лихтенщайн бил приет от великия везир в Искюдар на 24 октомври същата година и получил обещание да бъдат прекратени своеволията на пограничните бегове. Великият везир Осман паша обаче заминал за границата с Иран и каймакамът отказал да удържи на поетото обещание. Скоро Лихтенщайн се разболял и през пролетта на 1585 г. починал и бил погребан в една черква в Галиполи. Той бил заместен от Паул фон Айтцинг.

Пътуването на мисията на Лихтенщайн от Виена до Цариград е описано от един от участниците в нея на име Мелхиор Безолт.

За живота на Мелхиор Безолт не се знае почти нищо. Той е оформил бележките си като дневник, които впоследствие са били отпечатани в съчинението на Льовенклау: *Etliche Particular-Beschreibungen wolmercklicher Geschichte, zur Türckischen Histori gehoeig, so vor dieseſr Zeit nie in Druck ausgegangen*. . .

3. *Desz wolgeboren Herrn Heinrichs Herrn von Lichtenstein, von Nicolspurg etc. Roem. Keys. Maiest. Abgesandten etc. Reysz auff Constantinopol, im 1584 jar beschrieben durch Melchior Besolt. Frankfurt am Main, 1595.*

От съдържанието на пътеписа се вижда, че Безолт не е бил лишен от известно образование. Той проявява интерес към античните паметници, познати са му били имената Хемус, Родопи, Хеброс и др., познава Овидий, Вергилий и има други познания из древната история и география. Същевременно той е бил добър наблюдател и си е отбелязвал впечатления от външния вид на населението в Сърбия и България от забележителни строежи, любопитни подробности за облеклото и песните на населението и т. ч. Това прави пътеписа на Безолт един доста съдържателен и заслужаващ доверие източник.

У нас пътеписът на Безолт е познат по цитираната студия на Ив. Шишманов. Той обаче е предал текста на описанието от Пирот до Пловдив с големи съкращения, като е изпусната близо една трета или половината

на дневника. Тук даваме целия текст на дневника от Белград до Цариград в български превод, който е направен по цитираното издание на Льовенкеау.

ПЪТУВАНЕ ДО ЦАРИГРАД НА НЕГОВО ВИСОКОБЛАГОРОДИЕ  
ГОСПОДИН ХАЙНРИХ ФОН ЛИХТЕНЩАЙН, ФОН НИКОЛСПУРГ  
И ПР., ПОСЛАНИК НА НЕГОВО ИМПЕРАТОРСКО ВЕЛИЧЕСТВО  
ПРЕЗ 1584 Г.

[523] 17 септември. — На следващия ден пристигнахме навреме в Белград. Той е доста голям град с един кастел, разположен на малка височина, върху която се намира и част от града. От едната страна на този град тече река Дунав, а от другата — Савус или Сава, която извира от княжество Крайна и завършва течението си при този град. Той се управлява от един санджак-бей.

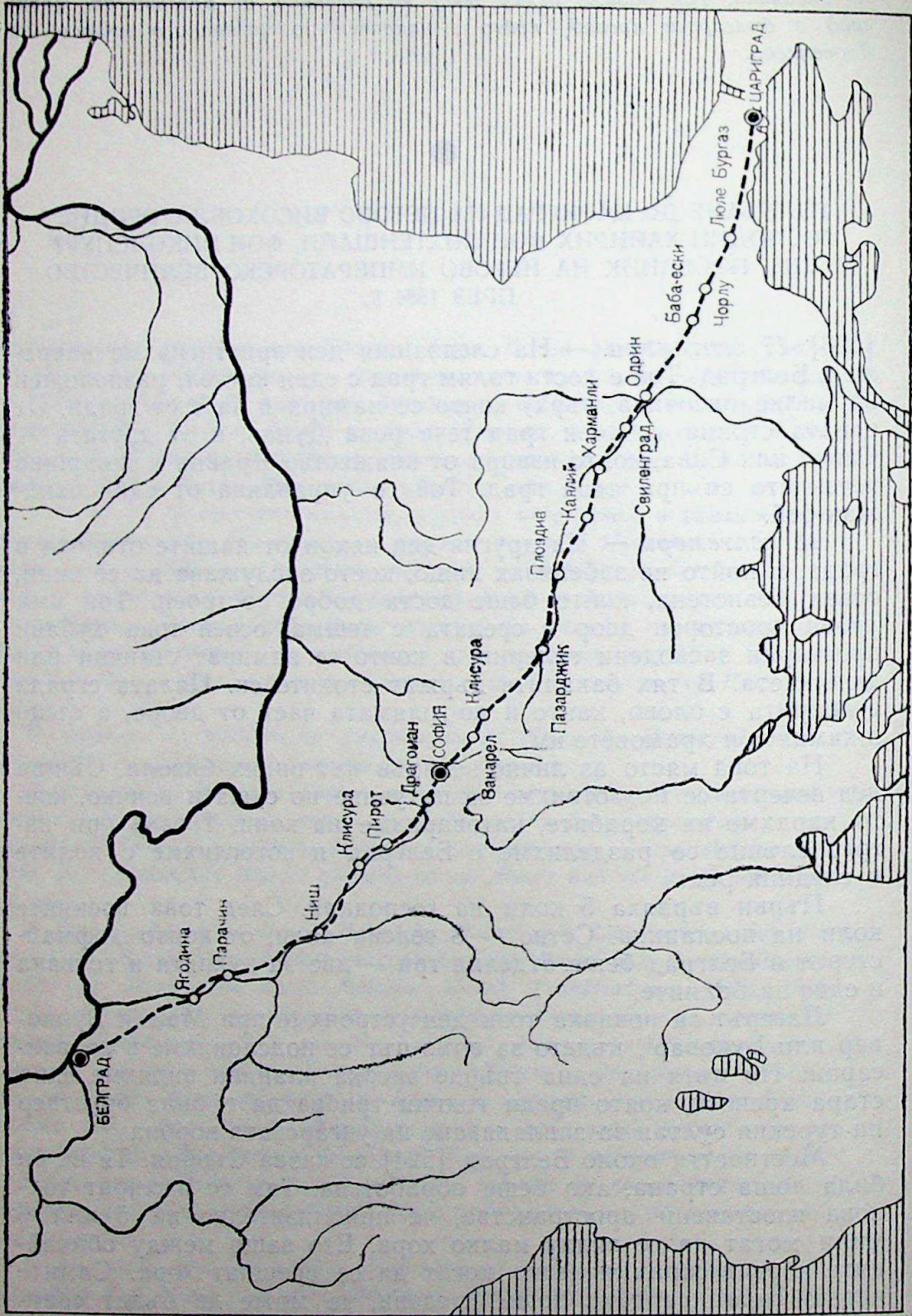
18 септември — На другия ден някои от нашите отидоха в града, в който не забелязах нищо, което заслужава да се види, освен безистена, който беше доста добре построен. Той има хубав просторен двор в средата с чешма, освен това хубави просторни засводени галерии, в които се намират стаички или дюкянчета. В тях бакалите държат стоките си. Цялата сграда е покрита с олово, както и по-голямата част от двора, а също джамиите и храмовете им.

На това място аз лично за пръв път видях биволи. Същия ден вечерта се подготвихме за пътуване по суша и всичко, което карахме на корабите, натоварихме на коли. Тогава при изгрев слънце се разделихме с Белград и потеглихме с колите в следния ред:

Първи вървяха 5 коли на господаря. След това военните коли на посланика. Сетне — 8 селски коли, от които хофмайстерът в Белград беше отделил три — две за кухнята и готвача и една за болните.

Лагерът за почивка този ден устроихме при Малък Булковар или Буковар<sup>1</sup>, където за пръв път се подслонихме в керван-сарай. По пътя на една твърде висока планина видяхме една стара крепост, която преди години трябва да е била бруствер на турския султан за завладяване на унгарската корона.

Местността около Белград [524] се казва Сърбия. Тя не би била лоша страна, ако беше обработена. Там се намират толкова изоставени пространства, че приблизително на 5 или 6 мили могат да се видят малко хора. Ето защо между обичайните керван-сарайи нелесно могат да се срещнат хора. Самите керван-сарайи са така лошо уредени, че може да бъдат сравнени с оборите у нас.



*20 септември.* — Вторият дневен преход беше до Големия Булковар или Буковар<sup>2</sup>.

*21 септември.* — Третият — до Баточина.

*22 септември.* — Четвъртият — до Ягодина<sup>3</sup>. Тя е хубаво тържище или открит градец, има няколко керван-сарая, изградени от камък. Там има също и две хубави джамии и двете покрити с олово. В горната лежи погребан един бей със сина си. При храма има една чешма, на която турците се мият, преди да влязат, съгласно своя обичай. Освен това в тържището има две чешми, но водата им не е хубава. Пък и досега ние не срещнахме повече от две чешми с хубава вода. Те са построени също хубаво и са каптирани с камъни, така че изворът не се вижда, а водата блика през една тръба в каменно корито, извито и издълбано в зида. Турските чешми са направени обикновено в такъв вид. В споменатото тържище има една хубавичка баня, в която се изкъпах. Тя служи само за изпотяване и не е снабдена с вода, както тази в Буда, но доста прилича на нея, защото и тя е от мрамор. Иначе в почти всички места, през които минахме досега, има доста хубави бани. Защото турците строят най-добре от всичко следните четири неща, а именно: бани, чешми, джамии или храмове и керван-сарай.

Същия ден в споменатото тържище имаше турска сватба. Аз видях там, че за угощението си бяха изпекли цяла голяма овца. През нощта турските сватбари минаха из улиците на тържището с една направена от плат камила с накачени по нея много звънци, като пред тях вървяха тъпанджии и свирачи.

*23 септември.* — Петият дневен преход беше до Баракин<sup>4</sup>. По този път на около 1 миля от Ягодина трябва да се премине една река, наречена Морава, която не е много малка, защото иначе с коне и каруци се преминава на салове. Обаче тази година се случи лятото в Турция и ние можахме да я преминаем направо с нашите каляски. При споменатата река трябва да се разделят двете страни Сърбия и България, както обикновено се приема. За Сърбия трябва да съобщя и това, че в тази страна не пихме нито капка хубаво вино, но всички вина са червени, кисели и резливи.

Парачин е едно бедно село, но има един хубав керван-сарай, иззидан от камъни и покрит с олово. От двете страни има огнища или камини, а тук-таме и пристроени стаички, в които преминаващите люде отсядат през зимата и си готвят. Иначе, собствено казано, един обикновен турски керван-сарай не е нищо друго освен един голям просторен конски обор, в който могат да се подслонят няколкостотин или повече коне. И той наистина е изграден за тази цел единствено. В него хората се настаняват и обслужват, както искат и могат, защото турците обръщат по-голямо внимание на конете си, отколкото на себе си.

В Парачин видях един турчин, родом в Юберлинген на Бо-

дензее, пленен преди 30 години при Буда и потурчен. Аз исках да му напомня за това, понеже бях чул, че този човек бил почти забравил немския си език. Преди това не допусках, че човек, навлязъл в години, може да забрави и загуби майчиния си език. В Белград намерихме и една жена, дете от Виена, която знаеше немски още по-малко от този мъж. Каза ни, че тя вече е почти забравила немския език и освен това даде да се разбере, че е била заловена по времето, когато е бил взет господин Лазар от Швенди Тогай. Баща ѝ е бил майстор на брони при император Фердинанд. И двете тези лица заявиха, че е по-добре човек да бъде в Германия.

[525] Шестият дневен преход беше до Хасан паша кервансарай.<sup>5</sup> Той носи името си от това, че същият паша е изградил хана. До него има и едно селце. Още при пристигането ни избухна една разправия между нашите и турците. Чаушите и еничарите препускаха с конете си направо в обора. Нашият преводач Петер Хорват, който иначе беше опитен човек и беше ходил 30 пъти до Цариград, им обърна внимание на това, като смяташе, че те трябваше да оставят да настаним първо нашите коне или поне личните коне на господин посланика и тогава да въведат своите. В отговор на това един чауш, най-младият между тях, ритна с крак нашия преводач и се държа грубо с него. Преводачът се оплака от това горчиво пред посланика. Заради това негова милост повика турците при себе си и нареди да ги укорят за арогантността на чауша. Като изслуша техния несериозен отговор, негова милост им каза лично, съвсем сериозно, отчасти на чешки или славянски език, който тези турци знаеха, и поиска да набият с тояга чауша или той ще изпрати куриер обратно за Буда, за да се оплаче пред пашата от грубостите, а самият той не ще се мръдне от Ниш (където ние трябваше да пристигнем на следващия ден), докато получи отговор от пашата; или пък той ще се върне обратно с данъка. Турците дълго се противяха, привеждаха много извинения и молби за своя другар. Накрай обаче, като видяха, че посланикът държи твърдо на своето, отстъпиха и казаха, че занаят никога няма да се протвопоставят на негова милост и ще удовлетворяват исканията му. Негова милост веднага нареди хофмайстерът и Ханс Льовенклау да присъствуват при наказанието. Бегът определи един, който да набие чауша в присъствието на упълномощените и на преводача, и злосторникът виждаше съвсем съкрушен пред очите си наказанието. Тогава преводачът Хорват Петер отиде лично при споменатите пълномощници и им обърна внимание на опасността, която може да ги ополети от тайно отмъщение на турците; също, че може да се случи нещо непредвидено и с неговия живот, тъй като бяхме в тяхна страна. Преводачът смяташе, че показаната досега сериозност е достатъчна, и ги помоли те лично заедно с бега и другите чауши и еничари да се върнат при

господаря и да се застъпят да бъде отменена този път бастонадата или по-точно карабацата, защото обикновено се изпълняваше с един карабац или камшик от волска кожа.

Пълномощниците казаха това на бега и на другите и че ще се опитат от своя страна да се застъпят и да проверят дали не ще може да се издействува милост. Така те отидоха в палатката на негова милост. Когато ние влязохме, гурците молеха високо той да отмени наказанието на виновника; обещаваха, че подобна неразбория занаяпред няма да става, нито пък че от тяхна страна ще се дава повод за скарване. С това се избягна възникналата опасност за преводача. Това стана причина турците да се отнасят сериозно към господин посланика, а чаушите да се боят силно от него.

Турците бяха съвсем забравили заповедта, дадена им от будинския паша, именно да снабдяват богато посланичеството с всичко необходимо — храна и напитки, зоб за конете. Ето защо негова милост беше принуден няколко пъти да нарежда да се купува със собствени пари. А командированите водачи и съпровождащите ни лица бяха получили значителна сума талери от турския султан, за да заведат нашите пратеници от Буда до Портата в Цариград. Сега стана ясно, че нашите един или два пъти трябваше да купуват значителни количества продукти и че турците освен за храната на конете харчеха съвсем малко талери на ден. От това се разбираше, че те, водачите, извличаха и задържаха хубава печалба и остатък за себе си. Господарят още тогава нареди да им кажат и да им обърнат внимание на това с необходимата сериозност, като им напомни занаяпред да се държат така, че да не бъде заставен да се оплаче на Портата. След този ден това им внуши страх, а на нас донесе полза.

[526] Както беше споменато отчасти горе, водачи на това пътуване бяха един бег, трима чауши или придворни слуги на султана, каквито са при нас придворните служители от благороден произход; трима еничари заедно със слугите си. Те имаха седем коли или каруци, а част от тях язدهа.

*25 септември.* — Седмият дневен преход беше до Ниш. Градът Ниш някога трябва да се е наричал Несус или Нисус<sup>6</sup>. Той е бил стар и важен град, но сега е опустошен безжалостно от турците. Виждат се още стари парчета от градската стена, бастионите и сводести помещения над земята. Градът е разположен сред доста планини, но при все това има просторна долина. През нея тече една река, наречена също Нишава, от която и градът носи името си. Ние стигнахме реката навреме и обикновено тя ни оставаше вдясно. Наблизо около нея и около планината има топли извори. Това е чудесна, приятна и плодородна местност. Ние се бяхме подслонили там в приюта или имарета, който беше разположен на равно. До храма на имарета има една пристроена капела, която е гробница на Хасан

бег. На следния ден почивахме в Ниш съгласно общоприетия обичай, за да починат хората и конете.

*27 септември.* — Осмият дневен преход беше до Куручешме<sup>7</sup>. Трябваше да пътуваме по една доста висока планина. В това село, както обикновено в българските села, жителите повечето са християни или само християни. Турците предпочитат да живеят повече в градчетата и тържищата, а по-незначителните места оставят на българите-християни, които, ако имат възможност, се занимават с любов с лозарство. При тях намирахме и всичкото вино, което пиехме, вземахме или купувахме, защото турците не се занимават с лозарство поради своите закони, които им забраняват да пият вино.

Българските християни са бедни хора, които се задоволяват с малко. Най-значителният и най-тежкият данък, който взема от тях турският султан, е десятъкът, който християните трябва да дават от своите деца на няколко години — обикновено на всеки три или дори на всеки пет години. Тези деца се завеждат на групи в Цариград, настаняват се в една сграда, специално изградена за тази цел, обучават се на различни занаяти според дарбите и наклонностите си и получават нужната храна, напитки и облекло.

Българските мъже се обличат почти еднакво като турците. Затова пък жените се носят много по-различно и се показват с открито лице, докато турските жени ходят закрити и забулени. Първите носят рокли от дебело платно и колкото дрехата е по-изпъстрена с цветове, толкова по-хубава я считат. Турчините носят дълги дрехи, хубаво и почтено. Българките си окачват разни токи, петлици и други странни неща, особено на ушите, така че такива обеци тежат почти половин пфунд. Те оставят косите си да висят отзад, чудесно изплетени. Турчините, както чух, са всеки случай забулени, само в къщи ходят малко открити.

*28 септември.* — Деветият дневен преход беше до Пирот. Това е едно малко градче или тържище, което лежи в хубава равнина. Преди това трябваше да пътуваме по една висока планина и скалисти места. После из една дълга долина. До градчето Пирот на една малка скала се намира един стар пуст замък. На една миля разстояние от него се намира един извор. В неговата околност император Марк Антоний<sup>8</sup>, който е управлявал преди 1400 години, трябва да е разгромил и унищожил готите (едно германско племе). Ето защо в негова чест е бил изграден един трофеум или колона на победата, която стои близо до споменатия извор. Има и един заоблен камък, висок около половин човешки бой, с гръцки надпис, който не беше лесен за разчитане, особено при бързото преминаване. Все пак споменатият Льовенклау успя да стори това.

*29 септември.* — Десетият дневен преход беше до Драгоман.

Това е жалко българско селце, принадлежащо на Мехмед паша. Там не намерихме вино.

*30 септември.* — Единадесетият дневен преход беше до София. Това е един значителен и известен търговски град в тези страни. Но и той също няма околоръстни стени, както и улиците му не са настлани. Иначе е разположен на твърде приятно и равно място. [527] В града има много евреи, които се занимават с най-важните занаяти и държат една синагога или училище. В този град се намират много гостилници. Нашата страноприемница се намираше в един хубав керван-сарай, до който има турски манастир, добре и хубаво изграден. Манастирът заедно с джамията представляват кръстовидна галерия, в която има и монашески килии. Галерията и килиите са покрити с оловна тенекия. Над покрива на всяка килия има по едно куполче, каквито обикновено се поставят над ронделите, а до него по едно още по-високо коминче, за да извежда дима от килиите, защото монасите си готвят сами в килиите и нямат общи помещения както при нашите монаси. Те изпълняват повече от обичайните си богослужби с четене и молитви в килиите си. Сред тях се срещат някои, които могат да се занимават малко със странични занаяти или да изрязват различни неща. На това място имаше един, който умееше да изрязва с малки ножици чудни остроумия от персийска хартия — всякакви цветя, животни, джамии, дървета и други предмети. Такива изкусно изрязани неща продаваше на нашите хора. Тези монаси имат обичай така да си изгарят кожата, че на някои не можеш да си сложиш ръката на тялото им, без да ги нараниш. Така смятат, че ще получат голяма милост от бога. В този манастир един паша поддържа фондация, от която на всички пътници, колкото и да са, се дава по една паница ориз с овче или овнешко месо и един хляб.

На другия ден останахме да починем в София. Този ден пристигна и пратеник на редовния френски посланик, идващ от Цариград.<sup>9</sup>

*2 октомври.* — Дванадесетият дневен преход беше до Вакарел<sup>10</sup>. Това е бедно българско селце, което е населено повече или само с християни. Разположено е на една планина. През деня трябваше да пътуваме през една доста висока планина. В това селце видяхме един стар турски селянин, който бил някога дете във Виена и по времето, когато труците се оттеглили от този град, той бил отвлечен като дете оттам.

*3 октомври.* — Тринадесетият дневен преход беше до Гелдербент<sup>11</sup>, едно бедно селце, населено почти само от християни. Този ден минахме най-високата планина в това пътуване. Древните поети и историци наричат тази планина Родопи, от която извира река Хеброс<sup>12</sup>, също позната на древните автори. В областта наоколо се намира и планината Хемус или Хемисмонтес<sup>13</sup>, която споменават всички, особено Овидий и Вергилий.



В тази планина има дълга клисура, в която преди години се е намирал на едно твърде стръмно място як замък или укрепен град, както свидетелствуват за това древни останки от стени в местността наоколо.

В същата клисура дълго се е държал и бранил против турската мощ и сила последният деспот или княз и владетел на България или Горна Мизия — Марко Кралевич<sup>14</sup>. За него и юначната му дружина селяните и досега пеят една народна песен на хърватски език. Вероятно заради оказаната съпротива споменатото място е било така разрушено и разсипано.

При споменатия по-горе лагер за нощуване, до мястото край селото, където се намира една чешма (на която са се подписали мнозина лични хора, пътували в различно време за Цариград), ние напуснахме България или Горна Мизия и оставихме вляво Долна Мизия, а вдясно Македония и навлязохме в Тракия.

Изобщо казано, България е една твърде приветлива страна с поля, пасища, гори, планини, долини, реки и потоци, обаче и тя не е много по-добре обработена, отколкото бе споменатото по-горе за Сърбия. И в тази страна пихме малко хубаво вино. Причината е не в земята или лозята, защото гроздето е извънредно хубаво, а вината е в това, че жителите нямат изби, каквито биха могли много добре да имат. Те оставят виното да прекипи добре в къщите си, където стая, спалня, кухня, изба — всичко е в едно и също помещение. Иначе го оставят да стои дори [528] пред къщите, като покриват бурето с малко лозови листа. Аз видях също, че оставят виното да стои така в колите, както са го изстискали или докарали в големи съдове, каци или чебри след свършване на гроздобера или пък са го купили от съседните селяни. И така точат от него, колкото им трябва на ден или за продан. Оттук се вижда тяхната немарливост и мързел.

*4 октомври.* — Четиринадесетият дневен преход беше до Таттар Пазар<sup>15</sup>, който е едно градче или тържище. По пътя ни срещна новият паша на Темешвар в Горна Унгария, който сега идваше за пръв път от Портата и ще бъде назначен на споменатото място. Той беше стар мъж с широка бяла брада. Част от слугите си той изпрати един ден напред натам. При него имаше още значителен брой конници и доста много коли, които трябваше да бъдат карани от християните без съмнение като ангария или робия. В споменатия конвой бяха изброени 30 натоварени мулета, след това още 35 добре натоварени камили, които минаха един ден преди това, и турците не язدهа заедно с тях.

*5 октомври.* — Петнадесетият дневен преход беше до Филипополи<sup>16</sup>, който е голям град, разположен в една широка равнина. Край града тече една доста голяма река, но не плавателна, наречена от древните автори, както беше споменатото по-горе.

Хеброс. При влизане се минава през малко предградие, откъдето за истинския град води дървен мост. Керван-сараят е разположен до самата река и до моста. В останалото той е доста удобен и приветлив.

*6 октомври.* — На другия ден почивахме там съгласно обичая, обаче не излизахме от квартирата за почивка, както ставаше на други места. Причината беше, че тъкмо този ден турците започваха да празнуват своя годишен празник, след като постели един месец и няколко дни. Турците имат обичай на този празник да се напиват с вино и да се натряскват с други питиета, а освен това да устройват карнавални игри. Поради това бегът, който ни водеше, съобщи на хората от нашата свита чрез хофмайстера и ги предупреди да се въздържат от излишни разходки; случи ли се някому в такъв случай да го ругаят или да го ошетят, да се оправя всеки сам и да не се донася нему за това.

*7 октомври.* — В неделя ние бяхме съвсем готови, но господин посланикът трябваше да получи нещо за лекуване на здравето си от водачите, които се забавиха още един ден.

*8 октомври.* — Шестнадесетият дневен преход беше до Каяли<sup>17</sup>, едно бедно селце, населено с християни.

*9 октомври.* — Седемнадесетият дневен преход беше до Харманли. Тази част от пътя се счита за най-несигурна поради мартолозите или пътните разбойници. На нас обаче не се случи нищо. Може би той ще да е опасен за оня, който пътува сам или с малка група. На това място се вижда наново Хеброс или, както турците и гърците я наричат — Марица. Сивуш паша наредил да построят хубав каменен мост над тази река близо до керван-сарая. Но по времето, когато минахме ние, той още не беше готов.

*10 октомври.* — Осемнадесетият дневен преход беше до моста на Мустафа паша<sup>18</sup>. Това е едно хубаво тържище, край което тече също река Хеброс. През нея минава хубав каменен мост, дълъг 404 крачки, който е построен от споменатия паша. На същото място има хубав керван-сарай и хубава джамия с приятен площад или външен двор и живописна мраморна чешма. През деня трябваше да понасяме голяма горещина и прах.

*11 октомври.* — Деветнадесетият дневен преход беше до Андернополи<sup>19</sup>. Това е най-големият град по този път след Цариград, известен с търговията и занаятите си. Край града тече също река Хеброс, над която минава дълъг каменен мост. Той обаче се забелязва от малцина, понеже там има натрупана пръст и са построени къщи. Тукашният керван-сарай също надминава всички, в които се подслонявахме досега. Той е изграден във формата на квадрат само от дебели бели камъни. Долният етаж е зает от обора [529], — горе околоръст има широк ко-

ридор и малки килии или стаички и във всяка от тях — огнище или камина. Галерията и сградата са покрити с олово.

На другия ден съгласно общия обичай почивахме там и заради това разгледахме по-важните неща, които могат да се видят в града. Първо нека да опишем положението му. От едната му страна тече Хеброс или Марица, както я наричат тук. По протежение на другата страна на града се издига малка височина като околоръстна стена. При излизане от града видяхме една твърде стара каменна околоръстна стена, с кули и бастиони, каквито се срещат при нашите стари градове. По-нататък много важно е да се види безистенът, който е твърде дълъг и в който се намират всякакви потребни неща. Градът е така снабден с храни за ядене и всичко, което е потребно за ежедневните нужди, че, както и в други добре уредени общини, за всяка стока е отредена и указана отделна площ, отделен пазар и място.

В този град най-интересно е да се видят две джамии или храмове, старата и новата. Понеже едната е истинско копие на другата, затова нека да оставим първата и да опишем втората. Цялата сграда представлява един квадрат. Първо се вижда един открит двор или площад, заграден със стена, висока половин човешки бой. На стената е насипан чакъл. От едната страна турците градят хубаво училище за младежите. От другата страна е сараят на турския султан, служещ му за дворец и квартира при идването му в Одрин. От широкия двор се влиза в портика, преддверието или предния храм на джамията. То представлява просторен двор, постлан с големи каменни плочи. В средата се намира красива мраморна чешма, закрыта с покрив. Предният храм се затваря от кръстовидна галерия с много колони от мрамор и други скъпи камъни. Сводът е изписан чудно хубаво. Вратите на преддверието са изработени от хубаво дърво, дръжките са позлатени, също гвоздеите и пантите. Вратите на истинския храм са от неизгладен мрамор, отгоре издълбан дълбоко с особено старание, така че създават илюзия, като че ли гледаш в някой рудник. На тях са изваяни няколко позлатени копчета.

Пред портата има засводена галерия, която се крепи на осем колони. Между тях четири са особено изкусно изработени, понеже са изсечени от цели късове. Нашият чауш каза, че тези колони струват 100 000 талера. По стените на тази галерия са изваяни красиви изображения, изпъстрени с хубави бои, така че отчасти се използва цветът на самия камък, отчасти изкуствен, изработен от човешка ръка. Същинският храм е кръгъл. До самия вход на стената има две чешми, от които, като се отвори едно месингово петле, тече достатъчно вода, с която турците се мият. До тях има малки мраморни коритца. В средата на самия храм има приятна чешмичка на която също като на олтарите в нашите черкви се намира голяма позлатена топка.

Близо до тях има хубаво корито от хубав бял мрамор. Стъпалата си покрити със скъпо червено сукно или шарлах. На това корито не може да се качи койк освен мюфтията, който при тях е това, което при нас е папата или кардиналът.

По-нататък се вижда един алтар, на който турчинът пази Коранът върху една извита дъска и оттам проповядва и чете техния закон на турската община в петък, т. е. в тяхната събота. Показаха ни мястото в храма, което заема турският султан, когато влиза в храма. То е като малък алтар и заема един ъгъл в храма. Има и отделен вход, по който се стига до това място. Тъкмо срещу сарая на султана горе в тази джамия трябва да има към 200 лампи, малки и големи. Само за една нощ се изразходва 60 пфунда масло. Вътре в храма има една хубава широка галерия или балкон, но поради големите колони и четирите минарета са скрити, като че ли са помещения. Също и горе високо в джамията има хубава галерия.

Четирите минарета на ъглите на главния храм имат по три пояса всяко или външни ходници и викала, откъдето ходжите на общината викат за молитва и съобщават часовете на деня. Всички други турски джамии имат не повече от едно такова викало [530]. Тези минарета са много по-високи от всички други. Четири месеца преди ние да дойдем, буря беше разрушила едно от минаретата. Ето защо по времето, когато ние разглеждахме храма, турците строяха усилено това минаре. То е така построено, като че ли е изопнато и засукано.

В заключение този чудесен и превъзходен храм е основал и започнал да строи султан Селим<sup>20</sup>, бащата на управляващия сега султан. Строенето продължило 20 години.

Тук не мога да не засегна един обичай, който се разказва за турските султани, именно че нито един султан не може да изгради храм, ако преди това не е завзел и завоювал една отделна страна, доходите от която да може да употреби за тази цел. На току-що описания храм в Одрин султан Селим посветил Кипър, който той отнел от венецианците. Управляващият сега владетел Мурад III<sup>21</sup> не е построил още никакъв храм, защото не е завзел трайно никаква страна.

*13 октомври.* — Двадесетият дневен преход беше до Хапсала<sup>22</sup>, която е една паланка с чудесно хубав керван-сарай и джамия. Построил ги е Мехмед паша, който е учредил и една фондация, от която се дава храна за божи помен на всички и на всеки пътник: ориз, овче или овнешко месо и хляб. Който желае, може да получава там три дни храна. Ако работата му наложи след два дни той пак да дойде на това място, пак ще се ползува от споменатото благодеение. Този керван-сарай е много по-различно построен от другите. В средата има голям просторен двор, в който могат да бъдат сместени много коли. И в него, пак в средата на двора, има приветлива чешма.

*14 октомври.* — Двадесет и първият дневен преход беше до Ескибаба. Това е едно тържище, има хубава джамия, построена от Али паша.

*15 октомври.* — Двадесет и вторият дневен преход беше до Прегаш или до Бургаз<sup>23</sup>. Това е малък градец с хубава джамия и керван-сарай, само че по-изящен от някои други поради това, че тук конюшните са отделени от другите стаи, предназначени за хората. Този керван-сарай обхваща три различни двора, които изцяло са постлани с камък. Във втория двор околоръст са направени приятни стаички, в които се влиза направо без стъпала. И в този керван-сарай на пристигащите чужденци се дава определено количество храна, както току-що беше споменато. Всичко е учредено от споменатия Мехмед паша<sup>24</sup>, както и храма, а така също един нов хубав каменен мост върху невзрачна малка рекичка, която обаче силно приижда от многото и продължителни дъждове и бързото топене на снеговете. Същият паша е направил по-нататък на половин миля настлан каменен път.

*16 октомври.* — Двадесет и третият дневен преход беше до Чурли<sup>25</sup>, един малък градец. На другия ден към три часа, когато пътувахме от града, видяхме Мраморно море. Оттам нататък кратко време пътувахме по едно възвишение и стигнахме близо до морето и през деня трябваше да пътуваме край него.

*17 октомври.* — Двадесет и четвъртият дневен преход беше до Силиврея<sup>26</sup>, един град, който е кацнал здраво на една височина до морето. Градът е заобиколен с околоръстна стена и отдалеч има доста приятен изглед. До керван-сарая има хубава джамия, разположена на твърде хубав площад или незаграден двор, който е оформен като градина за отдих. Към полунощ при нас дойдоха по море нашите хора от Цариград, двама с един лекар, които бяха изпратени от императорския извънреден пратеник господин Паул фон Айтцинг, за да посрещнат нашия господар. Господин извънредният посланик ни уведомяваше, че тази нощ трябва да останем в Силиврия. Преди това от Люлебургаз господин фон Лихтенщайн изпрати един от нашите напред, за да съобщи деня на влизането ни в Цариград и да се погрижи за квартири.

[531] Сутринта рано преди съмване беше свирено за тръгване, защото през деня имяхме пред себе си да изминем дълъг преход. Вечерта искахме да пристигнем в също такъв хан. Тогава господин посланикът с Ханс Льовенклав и изпратените при него от Цариград Никлас Хаунолт и лекарят, а също и съвсем малко от неговите хора потеглиха по море за Малкия мост<sup>27</sup>, където беше определено ние да пристигнем през деня. Иначе пътят от Силиврия до Големия мост<sup>28</sup> се приема за един дневен преход. Това селце ние стигнахме по обед, оставихме конете малко да починат и после продължихме напред. Големият мост е едно градче, което лежи съвсем близо до морето. Близо до него

се показва нещо като морски залив, владен дълбоко навътре в сушата и доста широк. Над него беше издигнат хубав дълъг каменен мост, откъдето, предполагам, идва и името на селището.

И така двадесет и петият дневен преход беше до Малкия мост, също малко градче, разположено до морето. Както и при Големия мост, има над един морски залив също каменен мост, но по-малък. Целият този ден пътувахме край морето и от време на време виждахме кораба на господин посланика. В Малкия мост имаше също твърде приятен керван-сарай. На другия ден немного далеч от това селище господин извънредният посланик изпрати малко храна и вино на открито поле и след това, когато бяхме на половината ядене, той лично пристигна при нас. След направения обед потеглихме полека-лека напред. И когато се изкачихме малко на една височина, видяхме да чакат турците, които трябваше да ни приемат. Там беше лично чауш пашата (началникът на чаушите при Османската порта) заедно с Урум бег и още един виден преводач с около 40 чауши или лични придворни слуги на коне, добре стъкмени. Те ни приеха, язدهха напред към града, както и господин извънредният посланик с известен брой негови коне. И така въведоха господаря в град Цариград.

<sup>1</sup> Името *Bulcowag* или *Bucowag* не се среща в топонимията на този край. Вуковар, също станция на пътя Виена—Цариград, се намира югоизточно от Осиек. Вероятно авторът е пренесъл това име погрешно югоизточно от Белград. Другите пътеписци поставят на това място Малка паланка или Гроцка.

<sup>2</sup> На това място другите пътешественици споменават Голяма паланка (дн. Смедеревска паланка).

<sup>3</sup> Дн. Светозарево.

<sup>4</sup> *Beğakın* — дн. Парачин.

<sup>5</sup> Други пътешественици на това място споменават с. Спакхикьой (дн. Алексинац).

<sup>6</sup> През античността Ниш се е наричал Найсус.

<sup>7</sup> *Curitschesma*, Куручешме — дн. с. Клисуре, източно от Бела паланка.

<sup>8</sup> Авторът е допуснал известна неяснота. Император с име Марк Антоний „преди 1400 години“, т. е. през II в., не е имало. Може би авторът има предвид приемника на Антонин Пий — Марк Аврелий (161—180), по чието време са били водени тежки войни с германските племена маркомани, квади и други варварски племена, но не и с готи; по негово време в балканските провинции на империята нахлуло племето костобоки (170 г.). Известно е, че император Клавдий II (268—270) нанесъл тежко поражение на готите при Ниш през 269 г.

<sup>9</sup> Вероятно става дума за френския посланик при Портата Жак дьо Жермини, който е завършил своята служба в Турция през 1584 г. Срв. *Zinkeisen*, *op. cit.*, Bd. III, S. 511 ff.

<sup>10</sup> *Elliklissa* — силно изопачена форма на Акклисе (Бела църква), предишно название на Вакарел.

<sup>11</sup> *Gelderbend* — Кьойдервент(?) — с. Клисуре, намиращо се пред прохода Траянови врата.

<sup>12</sup> Река Марица.

<sup>13</sup> Безолт смятал, че височините около прохода Траянови врата (Еледжик и Гробът, днешна Западна Средна гора) са били части от Стара планина.

<sup>14</sup> За този пасаж срв. бел. 49 към пътеписа на Вранчич.

- 15 Пазарджик.
- 16 Пловдив.
- 17 Сагаіі Каяли — дн. с. Филево, Хасковско.
- 18 Дн. Свиленград.
- 19 Адрианопол — дн. Одрин.
- 20 Султан Селим II (1566—1574).
- 21 Султан Мурад III (1574—1595).
- 22 Хапсала — дн. Хафса.
- 23 Люлебургаз.
- 24 Великият везир Мехмед Соколович (1564—1579).
- 25 Чорлу.
- 25 Силиврия.
- 27 Кючук чекмедже.
- 28 Бююк чекмедже.